

О.В.Солтис

svit.kazok@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3864-654X>

## ФІЗКУЛЬТУРНА КОРЕКЦІЙНА КАЗКА – ЯК ОСНОВНА ФОРМА ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

У статті розглядається значення використання казки на заняттях з фізичного виховання, як засіб розвитку, оздоровлення та соціалізації дітей дошкільного віку в нормі та з певними руховими порушеннями. Було описано основні види рухових порушень: церебральний (черепно-мозковий), цервікальний (шийний), люмбальний (поперековий), змішаний тип (церебрально-цервікальний, цервікально-люмбальний, церебрально-цервікально-люмбальний та ін.). Розкрито суть використання наскрізного ігрового методу в корекційному фізичному вихованні дітей. Визначено головні складові цього методу: ігровий простір зали (майданчика), ігрова атмосфера, велика тематична гра, ситуаційна мінігра, ігрові вправи, театралізація рухово-ігрової діяльності дітей, сюжетність занять, образність вправ, рольові прояви дітей, дозована драматизація казкового сюжету, використання потенціалу несвідомого дитини тощо. У матеріалах також показано, якщо в основу занять із фізичного виховання використовувати фізкультурну казку, таке заняття поліпшує більшість фізкультурно-оздоровчих потреб, тренує тіло, розвиває інтелект і формує у дітей необхідні духовні якості й високу ігрову мотивацію на позитивному емоційному рівні.

Акцентовано увагу на необхідності дотримування в корекційній фізкультурній казці еволюційної послідовності реалізації основних рухових режимів: від лежання та повзання до бігу і стрибків. Використання казки на заняттях з фізкультури допоможуть дитині максимально реалізувати весь свій особистісний потенціал у соціальних проявах в навколишньому, забезпечить гармонійність гендерного виховання хлопчиків та дівчаток.

Перспективи дослідження полягають у пошуках нових стимулюючих можливостей театралізованого стилю проведення заняття у формі фізкультурної корекційної казки для підвищення мотивації дітей до рухово-ігрової діяльності, що буде сприяти більш ефективній корекції наявних проблем в опорно-руховому апараті зазначеної категорії дітей.

*Ключові слова:* казкова фізкультура; тотальний ігровий метод; природовідповідність; соціалізація; психофізичний розвиток; порушення ОРА дошкільників.

**Мета статті.** На основі опрацювання теоретико-педагогічних розробок професора Єфименка М. М. визначити та систематизувати основні напрями фізичного розвитку дітей дошкільного віку в нормі та з особливими освітніми потребами, охарактеризувати значення казки у фізичному вихованні дошкільників. Висвітлити способи подолання проблеми соціалізації дітей дошкільного віку з певними особливостями, засобом казки під час занять з фізичного виховання за технологією М. М. Єфименка.

1. Описати значення казки у фізичному вихованні дітей із порушеннями опорно-рухового апарату.

2. Проаналізувати літературні джерела Єфименка М. М., присвячені тотальному ігровому методі та театралізації корекційно спрямованого фізичного виховання дітей.

2. Визначити основні методичні позиції системи «казкового» фізичного виховання дошкільників із порушеннями опорно-рухового апарату.

Однією з головних проблем фізичного розвитку дітей із порушеннями опорно-рухового апарату є проблема мотивації їхньої рухово-ігрової діяльності. Цю проблему у дітей дошкільного віку можна вирішити лише застосовуючи тотальний ігровий метод, своєрідну театралізацію корекційного процесу, коли звичайне заняття з фізичної культури завдяки педагогу перетворюється на фізкультурну казку.

Дослідження підтверджують, якщо в основу занять із фізичного виховання покладено фізкультурну казку, вона поліпшує більшість фізкультурно-оздоровчих потреб, тренує тіло, розвиває інтелект і формує у дітей необхідні духовні якості й високу ігрову мотивацію на позитивному емоційному тлі.

Враховуючи те, що ми маємо справу із дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату, ця казка має бути корекційно спрямованою, що дозволить на тлі позитивних емоцій вирішувати необхідні педагогічні завдання. В цьому плані мову слід вести про фізкультурну корекційну казку як нову і

найбільш ефективну форму фізичного виховання зазначеної категорії дітей. Викладене вище зумовило актуальність нашого аналітичного дослідження.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Основна ціль пропонованої театралізованої системи фізичного виховання за технологією М. М. Єфименка, максимально спрямована на подолання у дошкільників порушень ОРА засобами фізичного виховання в контексті їх подальшої успішної соціальної адаптації в реальних умовах життя. (М. М. Єфименка 2017).

Такий підхід до фізичного виховання дає можливість вирішувати питання подолання порушень опорно-рухового апарату дошкільників, морально-етичних норм та правил поведінки, які закладаються в дитині завдяки соціалізуючому впливу казки на особистість дошкільника. Розкриваються особливості соціальної адаптації до умов адаптації в суспільстві. Дошкільники отримують навички володіти основними нормами поведінки в соціумі. У процесі становлення особистості дитини формуються почуття власної гідності, справедливості, небайдужості до навколишнього середовища, соціальна роль, індивідуальність, покращується психічний та емоційний стан, відбувається гармонійний розвиток (М. М. Єфименка 2019).

Технологія М. М. Єфименка «Театр фізичного виховання й оздоровлення дітей дошкільного віку в нормі та з особливими можливостями здоров'я» у порівнянні з існуючими традиційними технологіями фізичного розвитку дошкільників доводить, що такі заняття у закладі дошкільної освіти створюють умови для соціальної взаємодії з однолітками, виховання, навчання, інтелектуального, психофізичного та всебічного розвитку дітей дошкільного віку. (М. М. Єфименка 2017).

Казка – один із прийомів тотального ігрового методу фізичного виховання, пропонує авторській технології. Фізкультурна казка – Корекційна казка – Терапевтична казка – Лікувальна казка – Оздоровча казка: це різні форми казкотерапії, за допомогою якої у дітей прищеплюються навички суспільної поведінки, відбувається соціальна адаптованість та соціальна активність в суспільстві, формуються морально-етичні та загальнолюдські цінності, почуття власної гідності, справедливості, небайдужості до навколишнього середовища, соціальна роль, індивідуальність, покращується психічний та емоційний стан, відбувається гармонійний розвиток, процес становлення особистості дитини, розвивається самостійність, дисциплінованість і має велике значення у роботі з дітьми, які мають порушення ОРА. (М. М. Єфименка 2017).

Упродовж перших семи років життя у дітей формуються рухові навички, закладаються основи здоров'я, всебічної рухової підготовленості, створюються вирішальні передумови всебічного розвитку особистості. В цей період дуже важливо створити такі рухово-ігрові умови повсякденної діяльності дитини, які дадуть їй змогу максимально швидко й ефективно розвиватися як особистості. (Вільчковський Е.С., О. І. Курок О. І. (2008).

Реалізації цих вимог сприяє альтернативна авторська технологія М. М. Єфименка «Театр фізичного виховання й оздоровлення дітей дошкільного віку в нормі та з обмеженими можливостями здоров'я».

Провідне авторське кредо засновника технології – **«Граючи – оздоровлювати, граючи – виховувати, граючи – розвивати, граючи – навчати, граючи – коригувати!»**. (М. М. Єфименка 2017).

Корекційно – розвивальна спрямованість рухової реабілітації дітей з порушеннями ОРА повинна бути представлена спеціально організованою системою фізичного виховання з метою подолання таких типів рухових порушень:

1. Церебральний (черепно-мозковий).
2. Цервікальний (шийний).
3. Люмбальний (поясничний).
4. Змішаний тип (церебрально-цервікальний, цервікально-люмбальний, церебрально-цервікально-люмбальний та ін.). (М. М. Єфименка 2017).

Технологія М. М. Єфименка сприяє розв'язанню низки завдань психофізичного розвитку дошкільників під час занять казкової фізкультури.

Поширюючи **тотальний ігровий метод** на дошкільну педагогіку, автор технології стверджує, що педагог повинен грати з дітьми з першої хвилини заняття і до останньої – його парціальна програма **«Казкова фізкультура»** передбачає для педагога такі можливості всебічного, фізичного та психічного

розвитку дітей на основі домінантної рухово-ігрової діяльності. (М. М. Єфименка 2019).

Заняття, які проводяться в ігровому стилі, дають можливість подорожувати країнами казок, допомагати казковим героям долати безліч перешкод, разом з ними вирішувати різноманітні завдання, навчатися самому і навчати персонажів необхідним у житті речам. Такий підхід до фізичного виховання має позитивний вплив на розвиток психічних процесів і властивостей особистості, їх динаміки, структури і змісту. (Подольян Наталя (2009).

Загальновідомо, що успіхи у психічному розвитку дитини спираються на її фізичне здоров'я, яке забезпечує активність малюка, його інтерес до оточуючого середовища. Хвора дитина квола, байдуже сприймає дорослих та іграшки, не прагне самостійно пересуватись, брати різні предмети та маніпулювати ними. Першим свідченням пізнавального ставлення дитини до оточуючого є її орієнтувальні реакції, які стимулюють розвиток сенсомоторних потреб у рухах і враженнях. Сенсорні та рухові потреби тісно пов'язані. Рухові потреби реалізуються через активність дитини. У випадку, якщо здоров'я малюка порушується, його активність знижується, а разом з тим і обмежуються можливості пізнавального розвитку на основі відчуттів та сприймання оточуючого. У результаті – спостерігаються відставання у розвитку опорно-рухового апарату, аналізаторів, а згодом і психічних функцій (сприймання, пам'яті, мовлення тощо). (М. М. Єфименко (2015)

Щоб виховати самостійну і впевнену у собі дитину, необхідно разом з нею занурюватись у різні цікаві сюжетні ситуації, тобто треба завжди передбачати відповідну **сюжетність** рухово-ігрової дії. Насамперед варто продумати ігрову перспективу, **велику тематичну гру (ВТГ)**. На її основі формулюється казкова тема конкретного заняття – **ситуаційна міні-гра (СМГ)**. Кожне заняття складається з **ігрових вправ** (М. М. Єфименко (2014)

У сюжетах обов'язково мають фігурувати казкові образи-герої, і це передбачає наявність **образності** у фізичному вихованні. Ці казкові герої повинні розв'язувати в перебігові подій казки різні проблеми, тобто мову треба вести про **дозовану драматизацію** фізкультурної казки. Вболіваючи за долю улюблених героїв, діти проймаються почуттями персонажів, у них виникає бажання допомогти знайти вихід з певної ситуації. Це допомагає педагогові й дітям наповнити фізкультурне заняття відповідними емоціями, зробити його **емоційно забарвленим** (таким чином формується «емоційний інтелект» дитини). (М. М. Єфименко (2016).

Для психоенергетичного підживлення дітей на занятті автор технології пропонує використовувати можливості підсвідомого дитини у вигляді **типових дитячих архетипів** (за Карлом Юнгом), які генерують у малюків відповідні асоціативні шари історичної та сьогоденної пам'яті.[6, 15]

Також для корекції фізичного та психічного розвитку дошкільників можна використовувати можливості **казкотерапії**, спеціально моделюючи сюжет казки так, щоб уможливити цілеспрямовану корекцію наявних у дітей рухових порушень і викривлень у психічному розвитку.

Заняття в ігровому стилі казкової фізкультури відіграють істотну роль і в **гендерному вихованні** дітей дошкільного віку. Саме у казковому сюжеті хлопчики, виконуючи роль принца, який захищає від ворогів або злої чаклунки свою принцесу, вчать бути сильними, сміливими, витривалими, мудрими, швидко виконувати завдання. А дівчата, своєю чергою, вчать бути граційними, красивими, кмітливими, мудрими, гнучкими, допомагати принцам, піклуватися про них(М. М. Єфименко (2019).

Сюжет кожного заняття не повинен суперечити першій заповіді авторської системи фізичного виховання М. М. Єфименка: **«Іди за логікою природи» (філогенетичний принцип, еволюційний метод)**. Суть цієї заповіді полягає у тому, що в основі методики фізичного розвитку дітей мають лежати не штучні правила, а загальні природні закони біологічного становлення людини (дитини), віддзеркалені в наявних в анатомії, фізіології, неврології, біомеханіці, педіатрії та інших сферах знань закономірностях, відібраних самою еволюцією. Такий підхід актуалізує один з основних постулатів авторської технології – **принцип природовідповідності**. Він передбачає, що процес фізичного розвитку дітей має ґрунтуватися на філогенетичній/онтогенетичній послідовності формування статолокомоторних функцій у дітей, що простежується, як в еволюції тваринного світу, так і у засвоєнні основних рухів немовляти у період раннього онтогенезу (від народження до одного-двох років). Ця закономірність відображена в основному біогенетичному законі Геккеля-Мюллера (**«онтогенезис повторює філогенезис»**), який автор технології трансформує в теорію та методику фізичного виховання дітей. (М. М. Єфименко (2015)

Головним методичним кредо технології М. М. Єфименка є принципово інша послідовність формування основних рухів у дітей: автор рекомендує починати заняття з фізичної культури з лежачо-горизонтальних положень (лежачи, навпочіпки, сидячи), потім засвоювати з дітьми вправи у положенні стоячи і в ходьбі, а наприкінці заняття робити вправи з лазіння, бігу та стрибків.

Відповідно до цього постулату треба розробляти казкові сюжети занять із фізичної культури, щоб за змістом фізкультурної казки ігрове дійство відбувалося саме в запропонованій вище послідовності: від горизонтальних вихідних положень до вертикальних; від розслаблення в положенні лежачи до напруження в положенні стоячи; від вправлення на місці до вправ у динамічних рухах, із пересуванням. (Солтис О. В. (2020) Дуже добре, коли педагог може достатньо переконливо відтворити розігрувані ролі, використовуючи засоби висловлювання:

- *Загальний кінетичний малюнок казкового героя, описуючи архетипний стиль рухів;*
- *Звукова та вербальна стимуляція передбачена в процесі рухової реабілітації дітей, що під час сприйняття дітьми сприяє розвитку інтелекту і слухового аналізатора;*
- *Мімічні прояви продемонстровані педагогом завдяки пластичних можливостей обличчя;*
- *Образна жестикуляція, коли педагог демонструє характерний стиль поведінки відповідного казкового героя;*
- *Інстинктивна сфера демонстраційного архетипного образу (батьківський інстинкт, необхідність створення та захисту свого житла, потреба в їжі);*
- *Дозовані елементи негативних асоціацій, тільки в розумних дозуваннях такий прийом підсилить реакцію дитини і не нашкодить;*
- *Відповідна екіпіровка (одяг), який підбирається заздалегідь відповідно запланованих казкових персонажів, також можна використовувати головні убори( М. М. Єфименко (2017).*

Вище перераховані засоби висловлювання сприяють формуванню високої мотивації до рухово-ігрової діяльності під час занять з фізичного виховання за програмою М. М. Єфименка «Казкова фізкультура».( М. М. Єфименко (2015)

#### **Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження:**

1. На основі аналізу наукового надбання М. М. Єфименка а також багаторічного особистого досвіду практичної роботи в закладі дошкільної освіти, слід признати, що найбільш вдалою формою фізичного виховання дітей із порушеннями опорно-рухового апарату є фізкультурна корекційна казка.

2. Театралізований підхід до корекції рухових порушень у дітей можна успішно реалізовувати через такі можливості фізкультурної казки: сюжетність ігрового заняття з фізичної культури, образність, рольові прояви дітей у відповідності до обраного образу, емоційна насиченість заняття, дозована драматизація, казкотерапія, використання архетипного потенціалу несвідомого дитини тощо.

3. Реалізація театралізованого методу у формі фізкультурної корекційної казки має передбачати природовідповідну послідовність формування основних рухів у дітей, що спостерігається у філогенезі людини і онтогенезі дитини: починаючи з положення лежачи і завершуючи виконанням вправ у бігу та стрибках (за можливості).

Перспективи дослідження даного напрямку полягають у пошуках нових стимулюючих можливостей тотального ігрового методу, театралізованого стилю проведення заняття у формі фізкультурної корекційної казки для підвищення мотивації дітей до рухово-ігрової діяльності, що буде сприяти більш ефективній корекції наявних проблем в опорно-руховому апараті зазначеної категорії дітей.

#### **Список використаних джерел:**

1. **Вільчковський Е.С., О. І. Курок О. І.** (2008) Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Навч. посіб. - Суми: ВТД «Університетська книга», 428 с.
2. **Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф.** (2008) Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах. Навч.-метод. посібник. - Тернопіль: мандрівець, 128 с.
3. **Єфименко Н. Н.** (2019) Гендерное воспитание в физическом развитии дошкольников : Методическое пособие для родителей, педагогов и психологов. Винница : Твори, 148 с.
4. **Єфименко М. М.** Казкова фізкультура (2019) Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку. Схвалено для використання в закладах дошкільної освіти. – Вип. 2. – Вінниця : Твори, 51 с.
5. **Єфименко Н. Н.** (2017) Коррекционный театр физического развития

дошкольників с порушеннями опорно-двигательного апарата: метод. пособ. Вінниця: Нілан-ЛТД, 339 с. **6. Єфименко М. М.** (2013) Сучасні підходи до корекційноспрямованого фізичного виховання дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату : учеб.-метод. пособ. Вінниця : ТОВ Нілан-ЛТД, 356 с. **7. Єфименко Н. Н.** (2016) Театралізація фізического виховання дошкільників : учеб.-метод. пособ. Вінниця : Нілан-ЛТД, 167 с. **8. Єфименко Н. Н.** (2014) Физическое развитие ребенка в дошкольном детстве/методические рекомендации 3-7 лет: Москва Дрофа. 287 с. **9. М. М. Єфименко** «Казкова фізкультура». (2015) ж. «Дошкільне виховання», 14. С. 16 – 19. **10. Ельконін Д.Б.** (1984) Психологія гри. М., 304 с. **11. Ельконінова Л.І. Ельконін Б.Д.** (1983) Вісник МГУ, сер. 14. Психологія. 2. С. 62-70. **12. Подолян Наталя** (2009) Казка, що лікує душу. Дошкільне виховання. –9. С. 21-23. **13. Солтис О. В.** (2020) У світі казкової фізкультури Миколи Єфименка (методичні основи авторської технології). Харків. С. 468-472. Режим доступу: <https://sci-conf.com.ua> **14. Солтис О. В.** (2020) Наскрізний ігровий метод у технології Миколи Єфименка з фізичного розвитку дошкільників. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Збірник наукових праць 59. С. 75-79 Режим доступу: <https://confscience.webnode.com.ua> **15. Юнг К.Г.** (1998) Архетип і символ. 431 с.

#### References:

**1. Vilchkovsky E. S., O. I. Kurok O. I.** (2008) theory and methodology of physical education of preschool children. Textbook. - Sumy: VTD "University Book", 428 p. **2. Vilchkovsky E. S., Denisenko N. F.** (2008) Organization of motor mode of children in preschool educational institutions. Ucheb. - method. manual. - Ternopil: mandrivets, 128 p. **3. Efimenko N. N.** (2019) gender education in the physical development of preschool children : a methodological guide for parents, teachers and psychologists. Vinnytsia: essays, 148 p. **4. Efimenko N. N.** Kazkova fizkultura (2019) program on physical education of children of early and preschool age. Approved for use in pre-school institutions. - Issue 2. - Vinnytsia: essays, 51 p. **5. Efimenko N. N.** (2017) Correctional theater of physical development of preschool children with musculoskeletal disorders: method. manual. Vinnytsia: Nylan-Ltd, 339 p. **6. Efimenko N. N.** (2013) modern approaches to correctional physical education of preschool children with musculoskeletal disorders : textbook.- method. manual. Vinnytsia: LLC Nylan-Ltd, 356 p. **7. Efimenko N. N.** (2016) Theatricalization of physical education of preschool children : textbook.- method. manual. Vinnytsia: Nilan-Ltd, 167 p. **8. Efimenko N. N.** (2014) physical development of a child in preschool childhood/methodological recommendations of 3-7 years: Moscow Bustard. 287 p. **9. Efimenko N. N.** "fairytale physical education". (2015) zh. "preschool education", 14. P. 16 – 19. **10. Elkonin D. B.** (1984) psychology of the game. M., 304 p. **11. Elkoninova L. I. Elkonin B. D.** (1983) Bulletin of Moscow State University, Ser. 14. Psychology. 2. P. 62-70. **12. Natalia Podolyan** (2009) A fairy tale that heals the soul. Preschool education. –9. P. 21-23. **13. Soltis O. V.** (2020) In the world of fairy-tale physical education by Nikolai Efimenko (methodological foundations of author's technology). Kharkiv. P. 468-472. URL: <https://sci-conf.com.ua> **14. Soltys O.V.** (2020) Through game method in the technology of Mykola Yefimenko on physical development of preschoolers. All-Ukrainian scientific-practical Internet conference Pereyaslav-Khmelnitsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda. Collection of scientific works 59. P. 75-79 URL: <https://confscience.webnode.com.ua> **15. Jung K. G.** (1998) archetype and symbol. 431 p.

#### **Солтис О.В. Фізкультурна корекційна казка – як основна форма фізического розвитку дошкільників с порушеннями опорно-двигательного апарата.**

В статті розглядається значення використання казки на заняттях по фізическому вихованню як средство розвитку, оздоровлення і соціалізації дітей дошкільного віку в нормі і с визначеними двигательними порушеннями. Були описані основні види двигательних порушень: церебральний (черепно-мозговий), цервикальний (шейний), люмбальний (поясничний), змішаний тип (церебрально-цервикальний, цервикально-люмбальний, церебрально-цервикально-люмбальний і др.). Розкрито суть використання сквозного ігрового методу в корекційному фізическому вихованні дітей. Визначені основні складові цього методу: ігрове простір залу (площадки), ігрова атмосфера, велика тематическа гра, ситуаційна мінігра, ігрові вправи, театралізація двигательно-ігрової діяльності дітей, сюжетність занять, образність вправ, ролеві проявлення дітей, дозована драматизація казкового

сюжета, использование потенциал бессознательного ребенка и т.д. В материалах также показано, если в основу занятий по физическому воспитанию использовать физкультурную сказку такое занятие улучшает большинство физкультурно-оздоровительных потребностей, тренирует тело, развивает интеллект и формирует у детей необходимые духовные качества и высокую игровую мотивацию на положительном эмоциональном уровне.

**Soltis O.V. Physical culture correctional tale - as the main form of physical development of preschoolers with disorders of the musculoskeletal system.**

The article considers the importance of using fairy tales in physical education classes as a means of developing, improving health and socialization of preschool children in normal and certain motor disorders. The main types of motor disorders were described: cerebral (craniocerebral), cervical (cervical), lumbar (lumbar), mixed type (cerebral-cervical, cervical-lumbar, cerebral-cervical-lumbar and others). The essence of using the end-to-end game method in correctional physical education of children is revealed. The main components of this method are determined: the game space of the hall (playground), the game atmosphere, a large thematic game, situational minigame, game exercises, theatricalization of motor and game activities of children, the plot of classes, imagery of exercises, role-playing manifestations of children, dosed dramatization of the fairy-tale plot, the use of the potential of the unconscious child, etc. The materials also show that if you use a physical education fairy tale as the basis of physical education classes, such an activity improves most of the physical culture and health needs, trains the body, develops intelligence and forms the necessary spiritual qualities and high Game motivation in children on a positive emotional level.

Attention is focused on the need to observe in a correctional Physical Culture fairy tale the evolutionary sequence of implementing the main motor modes: from lying down and crawling to running and jumping. The use of fairy tales in physical education classes will help the child to maximize all his personal potential in social manifestations in the environment, ensure the harmony of gender education of boys and girls.

The prospects of the study are in search of new stimulating opportunities for a theatrical style of conducting classes in the form of a physical culture Correctional fairy tale to increase the motivation of children to motor and play activities, which will contribute to more effective correction of existing problems in the musculoskeletal system of this category of children.